

Ірина БОБУХ

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Виявлено суперечності законодавчої регламентації амортизації основних засобів в Україні. Встановлено особливості вітчизняних тенденцій трансформацій валового і чистого нагромадження, вартісних обсягів запасів, споживання основного капіталу, заощадження, рівня зносу й обсягів амортизації основних засобів. Запропоновано шляхи удосконалення реалізації амортизаційної політики в Україні.

Необхідність забезпечення розвитку державних економічних систем у кризових умовах вимагає активізації ендогенних джерел відтворення основного капіталу (ОК). Вагомою передумовою інтенсифікації процесу оновлення основних засобів в Україні має стати удосконалена амортизаційна політика, що базується на сучасних уявленнях про нагромадження та споживання ОК згідно з міжнародною моделлю системного опису економіки – Системою національних рахунків (СНР).

Питання нагромадження основного капіталу, його впливу на економічне зростання, зв'язку з проблемами створення концептуальної бази організації амортизаційної політики України на етапі її становлення як незалежної держави досліджували В. Гейц, Б. Кваснюк, Л. Шинкарук, О. Болховітінова [6; 19–22] та ін. вчені. Однак доктринальні положення формування та механізми практичної реалізації амортизаційної політики наразі потребують доповнення та уніфікації з сучасними міжнародними підходами, викладеними, зокрема, в методології складання Системи національних рахунків та розробки конкретних своєчасних заходів

з удосконалення згаданої політики в Україні, що є метою цього дослідження.

Саме амортизаційна складова, як свідчить досвід розвинених країн, є основним елементом капіталоутворення у кризовій економіці, коли не працює ринок довгострокових кредитів і скорочуються чисті капіталовкладення [8]. Проблеми залучення реальних інвестицій при дестабілізації економічної системи загострюються, а у країнах з перехідною економікою, до яких належить і Україна, ці проблеми ускладнюються ненапрацьованістю комплексу заходів із поживлення економіки та невизначеністю сфер їх застосування.

Специфікою вітчизняної економічної кризи першої половини 90-х років минулого сторіччя було зведення амортизаційних відрахувань підприємств і організацій практично до нульового рівня внаслідок неповної індексації, а з 1995 р., коли вони почали відновлюватися, їх штучно стримували за допомогою понижуючих коефіцієнтів [6]. Критичне зменшення чистих капіталовкладень на фоні руйнування амортизаційних джерел їх фінансування в Україні призвело до активізації законодавчих ініціатив із забезпечення регулярного

цінового відновлення коштів амортизаційного фонду в середині 1990-х рр. Фактично першим із часу набуття Україною статусу незалежної держави визнанням наявності згаданої проблеми на державному рівні стало прийняття в травні 1996 р. Постанови КМУ № 523 “Про проведення індексацій балансової вартості основних фондів та визначення розмірів амортизаційних відрахувань на повне їх відновлення у 1996–1997 рр.” [10]. Майже одночасно – у липні того ж року – Указ Президента України “Про заходи щодо реформування інвестиційної політики в Україні” [11] передбачав необхідність збільшення ресурсів нагромадження за рахунок амортизаційних джерел. Однак проголошення необхідності реформування цієї сфери в той час не спричинило розробки методологічно і методично обґрунтованої, концептуально визначеної амортизаційної політики, тому реального поліпшення пропорцій нагромадження в Україні так і не відбулося. Дії уряду у згаданому напрямку були суперечливими і непослідовними. Досить часто векторна спрямованість нормативно-правових актів, прийнятих майже одночасно, була протилежною. Так, Постановою КМУ № 1075 від 6.09.1996 р. [12] було запроваджено приблизно 2,5-разове підвищення середніх норм амортизаційних відрахувань із запровадженням нелінійних прискорених методів їх нарахування, тоді як Постановою КМУ № 1568 від 28.12.1996 р. [13] було зупинено дію Постанови № 1075 “до прийняття законодавчих актів з питань оподаткування” та попередніх рішень стосовно регулярної індексації амортизаційних сум, що було викликано недалекоглядними намаганнями за будь-яку ціну збільшити сьогоденне наповнення бюджету. Це спричинило штучне стримування амортизації, скорочення матеріально-технічної бази підприємств та погіршення структури їх основних засобів.

Обидві згадані постанови втратили чинність з прийняттям Постанови КМУ № 617 від 11.05.2006 р.

Активізації інвестиційної діяльності підприємств міг би посприяти Закон України “Про амортизацію”, прийнятий Верховною Радою України 02.12.1997 р., який було відхилено Президентом України внаслідок невідповідності його положень статті восьмій діючого на той час Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” [15]. Вважалося, що паралельне існування з 1 січня 1998 р. двох законів, які порізно вирішують питання амортизації, надзвичайно ускладнить їхнє виконання. Основні розбіжності полягали у такому: Законом України “Про амортизацію” передбачалося віднесення амортизаційних відрахувань до валових витрат, тоді як згідно з Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств” їх обсяг відносився на зменшення скоригованого валового доходу; Закон України “Про амортизацію” передбачав індексацію амортизаційних відрахувань на індекс інфляції попереднього кварталу; передбачений ч. 4 ст. 5 Закону України “Про амортизацію” механізм визначення розміру прискореної амортизації основних фондів дозволяв списувати на валові витрати платників податків у перші три роки 90% вартості основних засобів, а згідно з положеннями Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” за цей же період нараховувалася амортизація у розмірі лише 65% (при такому збільшенні норм амортизаційних відрахувань значно зросли б валові витрати платників податку та зменшилися відрахування до бюджету) [7]. Загалом варто зазначити, що нормативні положення щодо амортизаційних відрахувань, прописані в Законі України “Про оподаткування прибутку підприємств”, який діяв протягом тривалого періоду, мали суто фіскальну спрямованість, що

стримувало інвестиційну діяльність, спричиняло скорочення обсягів виробництва високотехнологічної продукції та зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції, виникнення внутрішніх кризових явищ в економіці та посилення рівня вразливості до глобальних криз. Різноманітні форми стимулювання амортизаційних відрахувань підприємств, можливості маневрування “податковою” амортизацією в інтересах активізації інвестиційної діяльності перебували за межами законодавства як такі, що безпосередньо не стосуються питань оподаткування. У 2000 р. Наказом Міністерства фінансів України було затверджено Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 7 “Основні засоби”, який мав низку недоліків та розбіжностей із Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств”. Зокрема, законом передбачено три види амортизації: звичайну, бонусну та прискорену [15], а П(С)БО 7 “Основні засоби” [2] – п’ять методів нарахування амортизації: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний та виробничий.

Законом України № 349-IV від 24.12.2002 р. “Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” [16] з метою удосконалення амортизаційної політики було запроваджено підвищені норми амортизаційних відрахувань для основних фондів груп 1–3 й виокремлено квартальну четверту їх групи (ЕОМ та ін.). Для 1 групи було встановлено норму амортизаційних відрахувань 2%, 2 групи – 10%, 3 – 6 %, 4 – 15%. Однак такі норми амортизації дозволялося застосовувати лише стосовно витрат, понесених платником податку на створення або придбання основних засобів після 01.01.2004 р., що не вирішувало питання стосовно відтворення

наявного у підприємств на той час зношеного обладнання.

Рівень зносу основних засобів в Україні й на сьогодні залишається дуже великим, що спричиняє високий ступінь небезпеки в процесі використання вітчизняних основних засобів, передусім у сфері транспорту і зв’язку, де їх зношеність станом на початок 2011 р. перевищувала 94%, в промисловості, де цей показник дорівнював 63%, та у сфері освіти (62,5%) (рис. 1).

Відсутність послідовної теоретичної обґрунтованості дій з регламентації амортизаційної політики в Україні підтверджується й нормами Закону України № 694-VI від 18.12.2008 р. “Про внесення змін до деяких законів України щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості” [17], згідно з яким п. 8.6 ст. 8 Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” було доповнено підпунктом 8.6.5, що запроваджував право промислових підприємств застосовувати щорічну 25-відсоткову норму прискореної амортизації основних фондів третьої групи, але не було уточнено, чи відноситься це до всіх основних фондів, чи тільки до тих, що були введені в експлуатацію з 2004 р. Згадана норма практично не змінювала стану відтворення основних фондів, оскільки у першому випадку їх залишкова вартість була мізерною, а у другому – практично не відрізнялась від попередньої норми амортизації, яка дорівнювала 24%. До того ж цей “антикризовий” закон рішенням Конституційного Суду № 18-рп/2009 від 14.07.2009 р. було визнано неконституційним.

З уведенням у дію Податкового кодексу України [1] істотно змінено підхід до трактування сутності амортизації, визначеної у п. 1.3 ст. 14 як систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних і нематеріальних активів,

Рис. 1. Рівень зносу основних засобів за видами економічної діяльності в Україні у 2011 р., %*

* Складено на основі [24].

що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації). Пунктом 1.5 ст. 145 Податкового кодексу України уніфіковано методи нарахування амортизації у податковому обліку з бухгалтерським підходом, що регламентується П(С)БО 7 “Основні засоби”. Податковим кодексом України були встановлені також мінімально допустимі строки корисного використання основних засобів, які були відсутні у попередньому законодавстві. Також треба зазначити, що класифікація основних засобів та інших необоротних активів, наведена в ст. 145 Податкового кодексу (кількість груп основних засобів збільшено до 16), майже повністю повторює класифікацію основних засобів й інших необоротних активів, наведену в п. 5 П(С)БО 7 “Основні засоби”, та назви субрахунків синтетичних рахунків 10 “Основні засоби” й 11 “Інші необоротні матеріальні активи” згідно з Планом рахунків бухгалтерського

обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженим наказом Міністерства України від 30.11.1999 р. № 291 [3]. Однак залишилися й певні розбіжності. Зокрема, згідно з класифікацією основних засобів, наведеною в ст. 145 Податкового кодексу, група 16 – це “довгострокові біологічні активи”, тоді як у п. 5 П(С)БО 7 “Основні засоби” ця група відсутня. Натомість в останньому документі виокремлено “інші необоротні матеріальні активи”, а у Податковому кодексі групи основних засобів 2, 3, 4 та 6 вписані більш детально.

Наразі не усунуено й розбіжностей норм українського законодавства із міжнародними стандартами, передбаченими методологією складання Системи національних рахунків (СНР), згідно з якою розрахунок споживання основного капіталу (за СНР-2008 – еквівалент амортизаційних відрахувань) має базуватися на оцінці теперішньої вартості

основних фондів, строку служби основних типів активів, моделі амортизації тощо. Як відзначається в СНР-2008, амортизаційні відрахування для цілей оподаткування часто навмисно грубо “спотворюються” з метою впливу на темпи інвестування, а у кращому випадку взагалі ігноруються. Тому рекомендовано проводити незалежну оцінку споживання основного капіталу разом з оцінкою запасів капіталу, що можуть проводитися шляхом використання даних про валове нагромадження основного капіталу в минулому в поєднанні з оцінками коефіцієнтів зниження ефективності основних фондів протягом строку їх служби [18]. Через високі темпи інфляції величина споживання основного капіталу може набагато відрізнятись від амортизації за первинною вартістю, що використовується в статистичній звітності, для розрахунку якої статистичною комісією ООН рекомендується застосовувати або лінійну, або геометричну (прискорену) формулу нарахування (у тому числі і для нематеріальних елементів, зменшення вартості яких пов'язано лише з моральним зносом). Якщо для конкретного виду наявних активів є активний ринок,

при розрахунку споживання основного капіталу за допомогою методу безперервної інвентаризації слід враховувати ціни, що спостерігаються на ринках таких активів [9].

Як свідчать аналітичні дані, питома вага обсягу щорічної амортизації (зносу) основних засобів у ВВП України протягом 2000–2010 рр. перевищувала частку обсягу споживання основного капіталу у ВВП за СНР, тоді як динаміка цих показників була майже ідентичною – негативною – на фоні постійного зростання (за винятком 2009 р.) рівня зносу вітчизняних основних засобів (рис. 2).

Загальна тенденція до зменшення питомої частки обсягів споживання основного капіталу у ВВП України, що спостерігалася з 1995 р. до 2011 р. (з певним їх збільшенням у 1997–1998 рр. та 2009 р.), супроводжувалася поступовим зростанням питомої ваги обсягів як валового, так і чистого нагромадження основного капіталу (ВНОК та ЧНОК) у ВВП з 1998 р. по 2007 р. та різкого її зменшення протягом 2008–2009 рр. У докризовий період 2004–2008 рр. питома вага ВНОК у ВВП в Україні була найбільшою в групі досліджуваних країн, до якої, крім України, увійшли Великобританія, США,

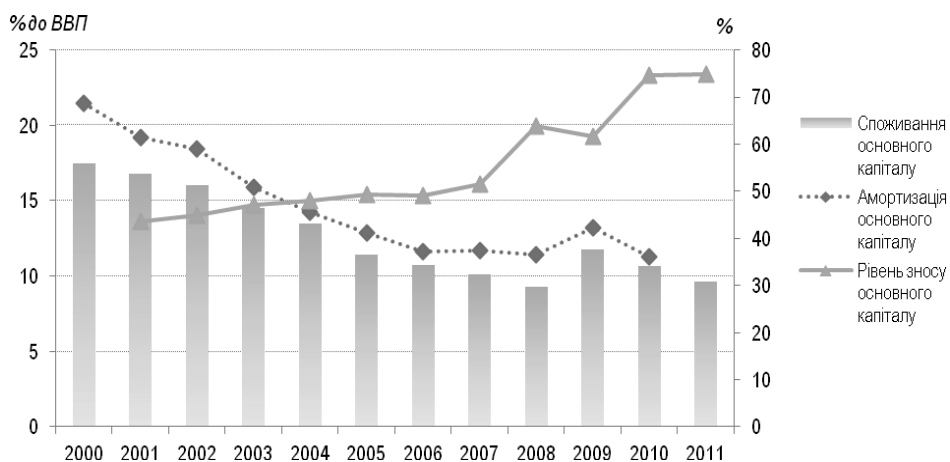

Рис. 2. Динаміка питомої ваги споживання та амортизації основного капіталу у ВВП України (ліва шкала) і рівня його зносу (права шкала)*

* Розраховано на основі [4; 24].

Німеччина, Швеція, Фінляндія, Франція, Польща та Швейцарія. А в 2009–2011 рр. цей відносний показник в Україні майже збігався з відповідними середніми значеннями для 27-ми країн ЄС, перевищуючи відповідні показники США (рис. 3).

У 2011 р. спостерігалось невелике збільшення питомої ваги ВНОК у ВВП України до 18,57%, з яких 8,91% становило ЧНОК, а 9,66% – споживання основного капіталу (рис. 4).

Чисте нагромадження основного капіталу щодо ВВП в Україні протягом кількох років перед світовою фінансовою кризою 2008 р. також перевищувало відповідні аналогічні значення для досліджуваних розвинених країн світу, збільшившись протягом 2003–2007 рр. майже втричі – з 6,1 до 17,4%. Й, навіть після різкого скорочення величини згаданого показника у після-кризовий 2009 р. до 6,6%, вона залишилась порівняно високою (рис. 5).

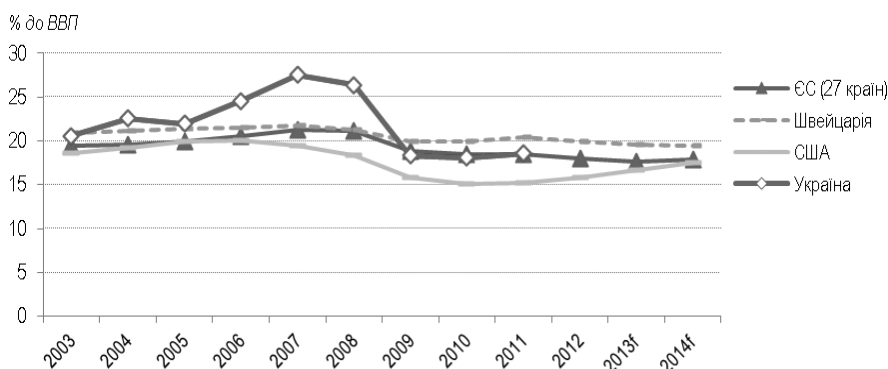

Рис. 3. Порівняльна динаміка питомої ваги валового нагромадження основного капіталу у ВВП України та інших країн, %*

Примітки: "f" – прогноз ОЕСР.

* Розраховано на основі [4; 5].

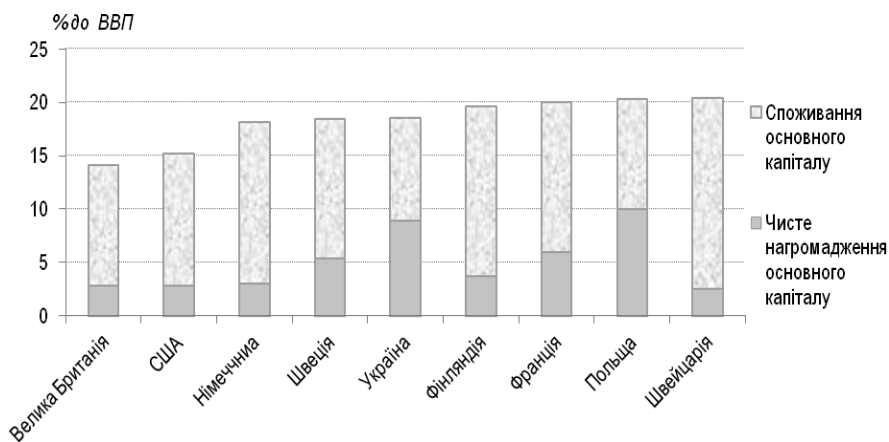

Рис. 4. Порівняльні пропорції валового нагромадження основного капіталу відносно ВВП в Україні та інших країнах світу в 2011 році, %*

* Розраховано на основі [4; 5].

Частка чистого нагромадження основного капіталу в ВВП України в 2010–2011 р. (7,4 та 8,9% відповідно) залишилася однією з найбільших у групі досліджуваних країн, більшою вона була лише у Польщі (9,2–10%), однак необхідно зауважити, що абсолютний обсяг ВВП України є набагато меншим, ніж в цих країнах.

Слід зауважити, що, починаючи з 2000-х рр., динаміка питомої ваги валового та чистого нагромадження основного капіталу в ВВП України є майже протилежною динаміці вартості запасів основного капіталу щодо ВВП України (рис. 6).

Ця диспропорційність викликана передусім тим, що вартість запасів

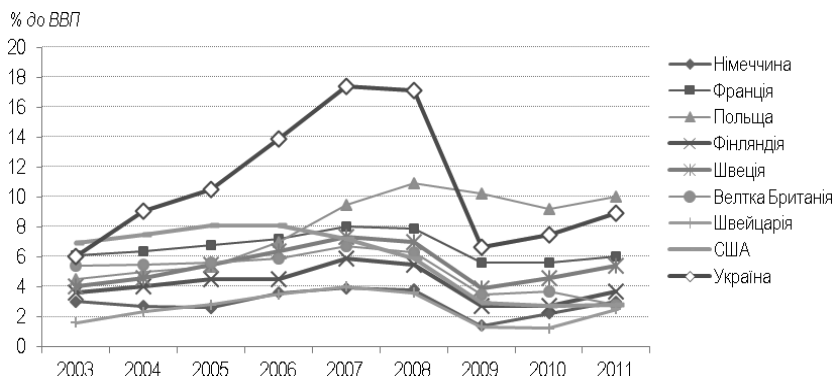

Рис. 5. Порівняльна динаміка питомої ваги чистого нагромадження основного капіталу у ВВП України та інших країн, %

* Розраховано на основі [4; 5].

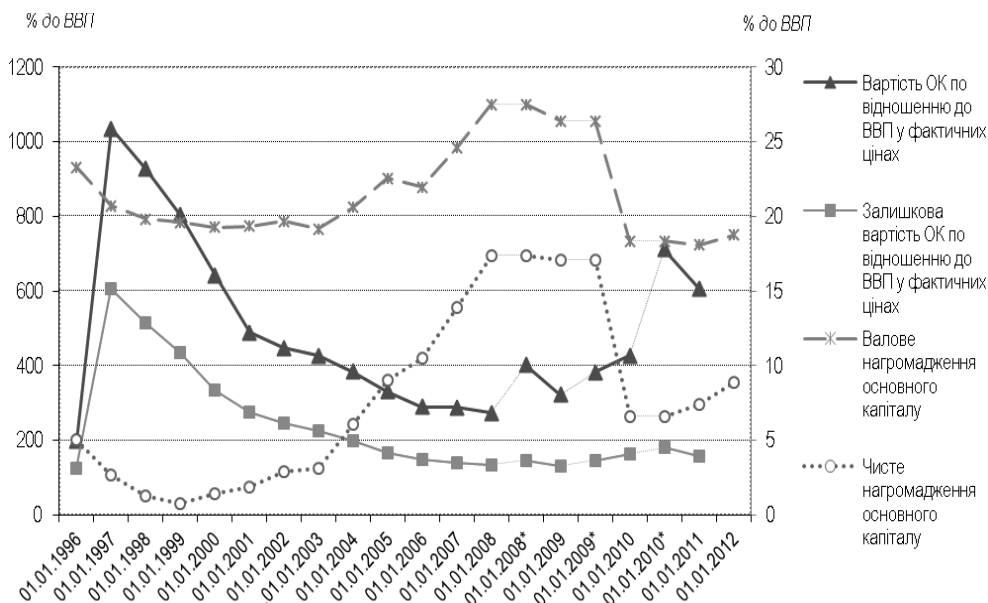

Рис. 6. Порівняльна динаміка вартісних обсягів запасів та нагромадження основного капіталу щодо ВВП України (ліва та права вертикальні осі відповідно), %*

* Розраховано на основі [4; 5; 23; 24].

основного капіталу в Україні до сьогодні розраховують безвідносно до обсягів його нагромадження та споживання (як передбачено Системою національних рахунків). А парадокси номінальних змін співвідношення вартості основного капіталу та ВВП України (за офіційними даними [23; 24] згаданий показник протягом 1986–2011 рр. змінювався у діапазоні 16,6–1 034,7%) пов'язані передусім не з різкими коливаннями вартісного обсягу основного капіталу, а з трансформаціями методичних підходів, які використовувалися в процесі їхньої оцінки. Загалом результати досліджень дали змогу виявити дві тенденції щодо наведення статистичної інформації стосовно основних засобів в Україні: істотне завищення індексів фізичного обсягу основних засобів і одночасне суттєве заниження їхньої вартості.

У свою чергу, питома вага обсягів споживання основного капіталу в ВВП України, будучи однією з найбільших серед досліджуваних країн у 2003 р. (14,5%), знизилась до найменшого значення у 2008 р. (9,3%), й у 2011 р. залишалась найменшою серед згаданих держав, дорівнюючи 9,7% (рис. 7).

Для порівняння, у тому ж 2011 р. в Швейцарії частка споживання основного капіталу у ВВП становила 17,9%, Фінляндії – 15,9%, Німеччині – 15,1%, Франції – 14%, Швеції – 13%, США – 12,4%, Польщі – 10,3%. Цікаво, що з 2007 р. по 2011 р. чисте нагромадження основного капіталу в Україні щодо ВВП зменшилося вдвічі (з 17,4% до 8,9%), тоді як споживання основного капіталу залишилося майже на тому ж рівні (10,1 та 9,7% відповідно).

При цьому слід зазначити, що чисте заощадження (яке, поряд з амортизацією та капітальними трансфертами є джерелом нагромадження основного капіталу) в Україні в 2011 р. щодо ВВП дорівнювало 6,3%, що суттєво перевищувало відповідні значення у Греції (-14,3%), Італії (-1,1%), США (-0,8%), Великобританії (1,8%), Фінляндії (3,8%), Франції (4,1%), однак було значно меншим, ніж в Австралії (8,6%), Німеччині (8,8%), Швеції (13,1%), Швейцарії (14,4%), Кореї (18,7%) та Норвегії (23,6%) (рис. 8).

Загалом, як свідчать аналітичні дані, приблизно 40% капіталовкладень, втрачених в 1992–1995 рр., можна було

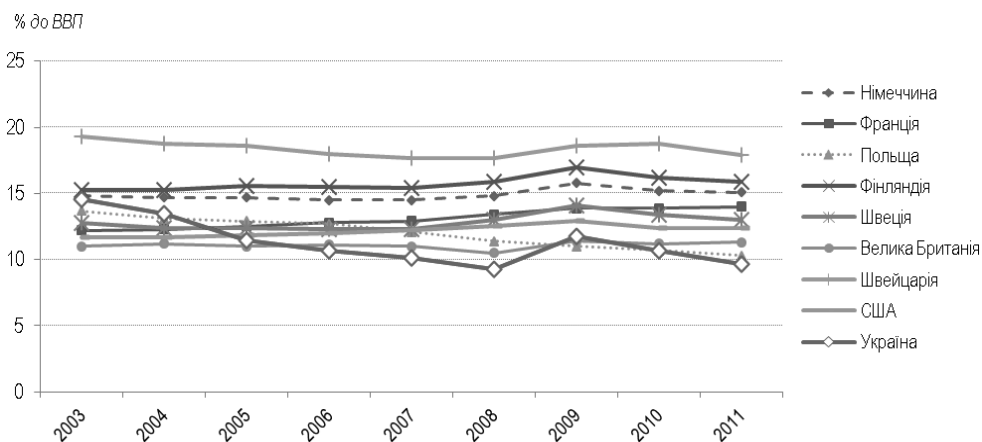

Рис. 7. Порівняльна динаміка часток споживання основного капіталу в ВВП України та інших країн світу, %*

* Розраховано на основі [4; 5].

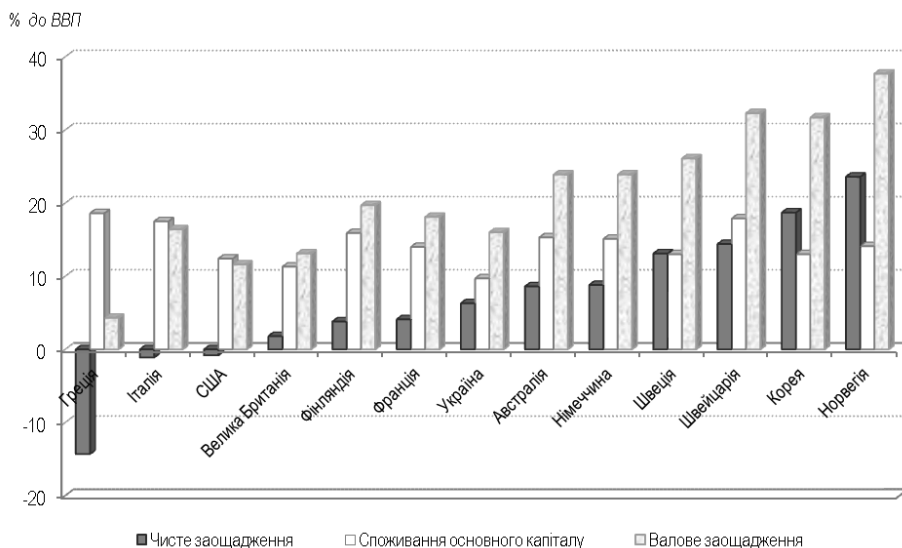

Рис. 8. Порівняльні пропорції споживання основного капіталу, валового та чистого заощадження щодо ВВП в Україні та інших країнах світу в 2011 р., %*

* Розраховано на основі [4; 5].

зберегти, гнучкіше застосовуючи потенціал амортизаційної політики [6]. З 1995 р. по 2011 р. питома вага обсягів споживання основного капіталу у ВВП (за СНР-2008 – еквівалент амортизаційних відрахувань) в Україні зменшилася майже вдвічі – з 18,26 до 9,66%. А частка амортизаційних відрахувань у ВВП України протягом 2000–2010 рр. скоротилася з 21,45 до 11,26%.

Таким чином, можна зробити висновок, що діюча в Україні амортизаційна політика є суто фіскальною і не тільки не створює передумов для оновлення і розширеного відтворення основних засобів, але й не забезпечує навіть процес простого відтворення основного капіталу. Її реформування відбувається без належного теоретичного обґрунтування, є непослідовним, а іноді навіть суперечливим.

У цілому слід зауважити, що амортизаційна політика повинна сприяти не тільки максимізації темпу приросту основних засобів, а й стимулювати поліпшення відтворювальних характеристик основного

капіталу шляхом збільшення обсягів списання (ліквідації) зношених об'єктів¹. З цієї метою необхідно:

- розробити не тільки мінімальні, а й максимальні строки тривалості корисного використання основних засобів за групами на основі зарубіжного досвіду і методологічних засад СНР;

- зобов'язати суб'єкти господарювання списувати (ліквідовувати) основні засоби після завершення терміну їхньої корисної експлуатації;

- у перспективі створити систему державного контролю, а на першому етапі – моніторингу напрямів використання коштів амортизаційного фонду;

- розробити і законодавчо затвердити національну програму модернізації основного капіталу, узгоджену з напрямками реформування інших сфер економічної діяльності;

¹ Щоб запобігти дестабілізації виробництва, потрібно забезпечити зростання обсягів ліквідації на повільній, але усталеній основі [6].

– уніфікувати методи нарахування амортизації в Україні з міжнародними стандартами Системи національних рахунків;

– здійснити приведення нормативно-правових засад методології та методики вартісної оцінки основного капіталу в Україні у відповідність до стандартів СНР. Необхідно забезпечити використання з цією метою розробленого в рамках Системи національних рахунків методу безперервної інвентаризації, що дасть змогу істотно підвищити рівень об'єктивності розрахунків вартості основних засобів в Україні та забезпечити порівнянність результатів із аналогічними індикаторами інших країн світу.

Ці заходи сприятимуть створенню вичерпного інформаційно-аналітичного підґрунтя, що відображує ефективність впровадження заходів амортизаційної політики в Україні, висвітлює параметри формування вітчизняного основного капіталу в міжнародному контексті, забезпечує передумови для нівелювання кризових явищ і економічного піднесення нашої держави.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Доступний з: <<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>>.

2. Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 “Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” (із змінами) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0288-00>>.

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (із змінами) [Електронний ресурс] / Затверджено наказом Міністерства

фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>>.

4. Національні рахунки України за 2011 р.: статистичний збірник / Держкомстат України. – К., 2013. – 172 с.

5. National Accounts at a Glance 2013. – OECD Publishing, 2013. – Access mode : <http://dx.doi.org/10.1787/na_glance-2013-26-en>.

6. Національні заощадження та економічне зростання / За ред. Б. Є. Кваснюка. – К.: МП Леся, 2000. – 302 с.

7. Пропозиції Президента України до Закону України «Про амортизацію», прийнятого Верховною Радою України 02.12.1997 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <www.gksa2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=1796&pf35401=15183>.

8. Найденов Г. Н. Воспроизводство и использование основного капитала в промышленности США. – Экономика, 1964. – 100 с.

9. Обновление основного капитала в США: Монография; Пер. с англ.: О. А. Елекоев, О. В. Дмитриева, С. А. Смирнова / Общ. ред., вступительная статья и послесловие Ю. В. Куренкова. – М.: Прогресс, 1977. – 344 с.

10. Постанова КМУ № 523 від 16.05.1996 р. “Про проведення індексацій балансової вартості основних фондів та визначення розмірів амортизаційних відрахувань на повне їх відновлення у 1996–1997 рр.” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/523-96-%D0%BF>>.

11. Указ Президента України № 576/96 від 18.06.1996 р. “Про заходи щодо реформування інвестиційної політики в Україні” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/576/96>>.

12. Постанова КМУ № 1075 від 6.09.1996 р. “Про затвердження Положення про порядок

визначення амортизації та віднесення амортизаційних відрахувань на витрати виробництва (обігу)” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1075-96-%D0%BF>>.

13. Постанова КМУ № 1568 від 28.12.1996 р. “Про зупинення дії постанови Кабінету Міністрів України від 6 вересня 1996 р. № 1075 “Про затвердження Положення про порядок визначення амортизації та віднесення амортизаційних відрахувань на витрати виробництва (обігу)” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1568-96-%D0%BF>>.

14. Постанова КМУ № 617 від 11.05.2006 р. “Про визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/617-2006-%D0%BF>>.

15. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” (із змінами) № 334/94-ВР від 28.12.1994 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=334%2F94-%E2%F0>>.

16. Закон України № 349-IV від 24.12.2002 р. “Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/349-15>>.

17. Закон України № 694-VI від 18.12.2008 р. “Про внесення змін до деяких законів України

щодо мінімізації впливу фінансової кризи на розвиток вітчизняної промисловості” [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/694-17>>.

18. System of National Accounts 2008 / EC, IMF, OECD, UN, WB. – New York: United Nations, 2009. – 662 p.

19. Капіталізація економіки України: Наукова доповідь / В. М. Геєць, А. А. Гриценко, О. І. Барановський та ін.; За ред. В. М. Гейця, А. А. Гриценка. – К.: Інститут економіки та прогнозування, 2007. – 218 с.

20. Шинкарук Л. В. Нагромадження основного капіталу: теорія, аналіз та тенденції розвитку в Україні. – К.: Україна, 2006. – 375 с.

21. Шинкарук Л. В. іПроблема амортизації основного капіталу // Стратегія регіонального розвитку: методологія формування, муніципальна специфіка, механізм реалізації: Матеріали XV Міжнародної наук.-практ. конф. – Чернівці: Рута, 2004. – С. 364–367.

22. Болховитинова Е. Ю. Накопление основных фондов Украины (итоги и перспективы) / Отв. ред. А. Ф. Ревенко. – К.: Наукова думка, 1993. – 152 с.

23. Статистичний щорічник України за 2011 р. / Державна служба статистики України. – К.: ТОВ “Август Трейд”. – 2012. – 559 с.

24. Основні засоби України за 2000–2010 рр.: Стат. збірник / Відп. за вип. М. М. Собко. – Держкомстат України. – К., 2012. – 292 с.